

4. СБУ попереджає про можливу кібератаку на установи та підприємства. *Мультимедійна платформа Укрінформ*. 2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2288607-sbu-poredzae-promozlivu-kiberataku-na-merezi-ukrainskih-ustanov-ta-pidpriemstv.html> (дата звернення: 07.04.2024).

Кужелєв М. О.

д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів
Національного університету «Києво-Могилянська академія»

ТЕНДЕНЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ВИДАТКІВ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Активна фаза війни, яку розпочала рф проти України 24 лютого 2022 року, суттєво вплинула на розвиток сфери публічних фінансів та призвела до змін у структурі видатків зведеного бюджету. Фактично відбувся умовний його розподіл на дві частини – військову та цивільну. Беззаперечним є й той факт, що питома вага видатків військової частини бюджету різко зросла, а враховуючи вимогу міжнародних партнерів фінансувати її виключно за рахунок власних доходів, відповідно суттєво було зменшено фінансування «цивільної» частини видатків. Звісно, що в структурі видатків державного бюджету на 2023 та 2024 роки цю ситуацію намагалися дещо компенсувати, тому аналіз тенденцій цивільних видатків в умовах воєнного стану має як науковий інтерес, так і практичне значення.

Мета роботи – на основі системного підходу проаналізувати тенденції цивільних видатків зведеного бюджету України в умовах воєнного стану.

Основна частина. Як уже зазначалося, у 2022 році майже усі напрями видатків державного бюджету зазнали скорочення. Винятком стали витрати на оборону (що цілком логічно та життєво необхідно для збереження країни), пенсійне забезпечення, соціальний захист та медицину. Зростання у 2022 році видатків на окремі соціальні напрями є об'єктивно виправданим, адже активні воєнні дії та тимчасова окупація частини територій на сході, півдні та в центрі країни призвели до зупинки виробництва, стрімкого зростання рівня безробіття та шаленої внутрішньої й зовнішньої міграції населення. У таких умовах держава мала оперативно реагувати та допомагати певним категоріям громадян. Та сама логіка стосується й видатків на медицину, адже потреба у медичних послугах з боку військових та цивільного населення різко зросла. Загалом завдяки оперативному втручання у структуру видатків зведеного бюджету на 2022 рік, фінансовим грантам країн-партнерів ситуацію на фронті та в соціальній сфері вдалося утримати та стабілізувати.

Аналіз видатків зведеного бюджету України у 2023 році має дещо іншу тенденцію (рис. 1). Звісно, що на першому місці залишилися видатки на оборону країни. Проте у структурі цивільних видатків відбулися суттєві зміни порівняно з

2022 роком. Перше місце у структурі невійськових видатків займають витрати на обслуговування державного боргу, які зросли на 89,1 млрд грн [1].

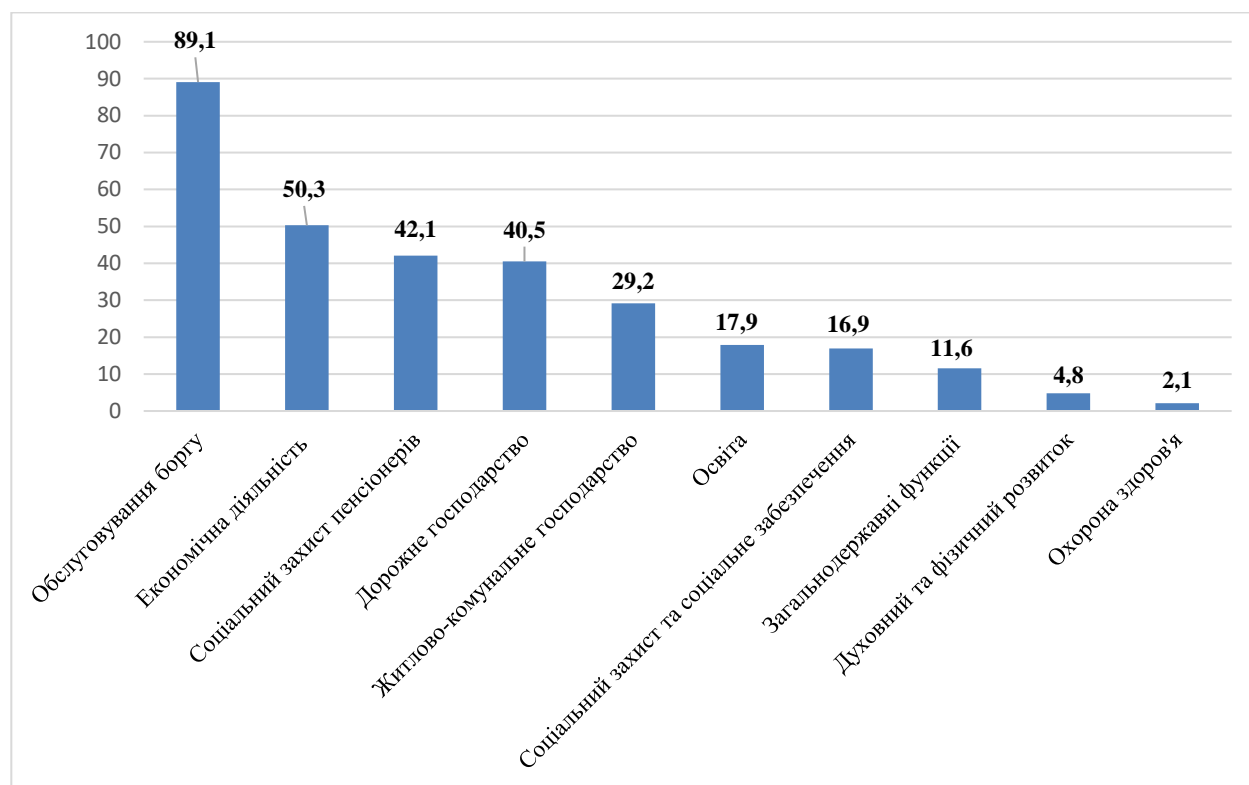

Рисунок 1 – Приріст цивільних видатків зведеного бюджету України у 2023 р., порівняно з 2022 р. (млрд грн)

Джерело: складно автором на основі [1]

На перший погляд, ситуація з цими видатками доволі суперечлива, адже в Україні діє мораторій на обслуговування державного боргу. Водночас уряд продовжує сплачувати відсотки за кредитами МВФ та обслуговувати внутрішні боргові зобов'язання. Щодо заборгованості перед МВФ, то цілком логічним в умовах війни було б звернутися до цієї поважної інституції з проханням або не нараховувати відсотки за боргами України, або взагалі повністю списати заборгованість [2]. Такі прецеденти вже були, й окремі країни отримували списання боргу перед МВФ навіть у мирний для них час. Так, у 2020 році борги було частково або повністю списано 25 країнам – Афганістану, Буркіна-Фасо, Гаїті, Гамбії, Гвінеї-Бісау, Ємену, Конго, Таджикистану, Того, ЦАР та ін. Трохи раніше, у 2010 році, через фінансову кризу та певний економічний шантаж ЄС було списано борги Греції [3]. Щодо внутрішнього боргу України, то він системно зростає у 2022–2023 рр. Але де-факто це борг перед Національним банком України, тобто держава позичила гроші сама собі, і основна частина цих коштів потім повернулася до зведеного бюджету у формі прибутку НБУ [4, 5].

На другому місці за зростанням цивільних видатків знаходиться «Економічна діяльність (без дорожнього господарства)», яка отримала додатково (порівняно

з 2022 роком) 50,3 млрд грн. Цей напрям видатків також має певні суперечності, адже 42,4 млрд грн було витрачено за статтями «Інша економічна діяльність» та «Інші галузі паливно-енергетичного комплексу» без детального розпису цих витрат [1].

Наступним за зростанням є традиційний напрям, що пов'язаний з фінансуванням дефіциту Пенсійного фонду України. Пенсійні виплати неодноразово підвищувалися протягом 2022–2023 рр., тому ці цивільні витрати питань не викликають [6].

Четверте місце у цивільних видатках зведеного бюджету у 2023 році посіли витрати на дорожнє господарство, які зросли на 50,5 млрд грн, порівняно з 2022 бюджетним роком [1]. Доцільність і пріоритетність цих витрат викликає багато сумнівів та суперечок у суспільстві, адже в умовах війни пріоритетом держави має бути оборона країни і безпека громадян.

Щодо невеликого зростання видатків на освіту у 2023 році (+17,9 млрд грн), то на фоні скорочення фінансування цього напрямку у 2022 році – це фактично повернення до обсягів фінансування освіти до довоєнного рівня і про зміни пріоритетів уряду не свідчить.

Висновки. Отже, початок активної фази війни рф проти України суттєво вплинув на структуру видатків зведеного бюджету у 2022–2023 рр. Основну частину змін у цивільних витратах бюджету можна вважати логічними та економічно обґрунтованими, однак є й видатки, які викликають багато питань та обурення у суспільстві. Щодо цивільних видатків проєкту державного бюджету на 2024 рік, то враховуючи практику двох попередніх воєнних років, вони будуть неодноразово коригуватися та змінюватися, тому аналізувати їх сьогодні зарано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/>
2. Rekenenko I. Discretionary budget expenditure in the system of state regulation of the country's socioeconomic development. *Public and Municipal Finance*. 2018. № 7. P. 8–18.
3. Zherlitsyn D. M., Kuzheliev M. O., Nechyporenko A. V. Bioresources Price Trend and GDP Growth Adjustment. *International Journal of Advanced Biotechnology and Research (IJABR)*. Vol. 10. Special Issue-1. 2019. P. 379–383.
4. Nechyporenko A. Financial resources of public sector of economy in ensuring realization of financial policy of the country. Association agreement: driving integrational changes: collective monograph. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA, 2019. P. 374–385.
5. Econometric models of monetary policy effectiveness in Ukraine / O. I. Baranovskyi, D. M. Zherlitsyn, A. V. Nechyporenko, O. S. Sokyрко. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 3. № 30. P. 226–235.
6. Кужелєв М. О. Формування парадигми корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Економічний часопис – XXI*. 2015. № 3–4(1). С. 60–63.